

характером зброї, масштабами руйнувань та впливом на життя суспільства, зокрема, жіноцтва. Велика війна стала переломним етапом в історії. У цей період відбулися незворотні зрушення в соціально-економічному, суспільно-політичному та духовно-культурному розвитку держав; змінилось ставлення до цих процесів усіх верств населення, зокрема жінок. З огляду на це актуальним в історії Першої світової є розкриття проблем «жінка та війна», «жінка та армія», оскільки роль жіноцтва у світових і регіональних війнах до цього часу залишаються мало дослідженими.

В умовах Першої світової військова справа перестала бути суто чоловічою. Серед людей, які добровільно йшли на війну, були дівчата і жінки, що отримали професію медичної сестри і санітарки, окремі з них вступали до лав діючої армії та добровольчих формувань. Зокрема, у підрозділах УСС служили 37 українок, які виконували бойові та допоміжні функції. Водночас українські жінки долучалися до добровільної діяльності на користь військовиків і цивільного населення, працюючи в організаціях: «Жіноча громада» «Червоний Хрест», «Комітет помочі вдовам і сиротам, жертвам війни», «Жіночий комітет допомоги раненим жовнірам у Відні». Щоб допомагати людям, від жінок не вимагали обов'язкової участі в допомогових товариствах, а навпаки – заохочували індивідуальні ініціативи, оцінюючи їх за конкретним результатом.

Список використаних джерел

1. Жіночий досвід Першої світової, або галичанки в окопах Східного фронту URL: <https://povaha.org.ua/zhinochyj-dosvid-pershoji-svitovoji-abo-halychanky-v-okopah-shidnoho-frontu/>
2. Яременко К. Історія жінок у Великій війні. URL: <http://www.korydor.in.ua/ua/stories/women-in-war.html>
3. Гук Марія. Жінки України у Першій світовій війні: історіографія URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Huk_Mariia/Zhinky_Ukrainy_u_Pershii_svitovii_vini_istoriohrafiia/
4. Жінки Європи у Першій світовій війні (1914–1918 р.): конспект лекції Франсуази Тебо URL: <https://uamoderna.com/event/thebaud-lecture-women-wwi-overview>
5. «Жіночі історії війни: вони боролися за українську землю». URL: http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/05/06/Jino4i_istorii.pdf
6. Байдак М. С. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.). Рукопис: URL: https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/aref_baidak.pdf

Аліна КОЗАК

здобувачка вищої освіти другого рівня історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

БОРОТЬБА І ВИЖИВАННЯ: ДОСВІД УКРАЇНОК ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Під час Першої світової війни українки зіткнулися з безпрецедентними викликами, що поставили під загрозу їхнє життя, добробут і традиційні соціальні ролі. Війна змінила не лише хід політичних подій, але й зруйнувала звичний уклад життя, змусивши жінок пристосовуватися до нових реалій. В умовах війни у Східній Галичині активізувалась діяльність жінок, вони стали захисницями сім'ї, учасницями громадських організацій та жінками-воїнками. В еталолах думки галицького суспільства переважала патріархальність, чоловік виконував роль захисника та годувальника сім'ї, але настав час, коли жінка взяла на себе ці обов'язки. Мотиви і дії у кожній галичанки були різними, хтось хотів оберігати сім'ю чи допомагати громадськості, а дехто обрав зброю та службу у війську як прояв патріотизму.

Питання присутності жінок на фронті є проблематичним для історіографії, адже відомостей залишилось дуже мало про жінок-воячок, а кількість відомих

становить близько тридцяти. Про жінку українську жінку на фронті писали у іноземній пресі та трохи в місцевій, проте відомості повідомлялися одні й ті самі. Жінки склали конкуренцію чоловікам за сферу впливу, популяризація жінки-воячки не надто цікавила військові керівництва, проте були випадки військового нагородження жінки-військової, для підняття бойового духу у війську.

Для суспільства жінка завжди була другою після чоловіка і такі принципи залишались панівними під час війни. Приводом піти у військо чи стати медичною сестрою була потреба звільнитись від такого стереотипу, потреба самореалізації та розрив із буденним життям, яке контролювала суспільна думка або бажання помститись за рідних людей, які загинули в наслідок військових дій. Українки взявши участь у військових діях хотіли розголосу про себе, щоб зруйнувати традиційні уявлення про жінку як господиню, проте цього не бажало суспільство, тому ця тема не набула тих масштабів яких заслужила.

Закон Австро-Угорщини забороняв жінкам воювати, хоча в російській імперії такий дозвіл існував. Проте це не зупинило відчайдушних українок, вони перевдягались у чоловіків (О. Підвисоцька, І. Кузь, С. Галечко). Були й такі жінки, які йшли на фронт як санітарки під приводом проблеми кадрового забезпечення медичної служби на лінії фронту. Зазвичай до війська проходили українки чоловіками яких були військові, як от Катерина Філіповська була дружиною очільника канцелярії УСС – Чайки, а С. Козоріз – дружиною одного з організаторів УСС М. Новаківського [1, с. 92–94].

Перше військове об'єднання з участю галичанок була жіноча чота УСС. Українські Січові Стрільці стали визначною часткою визвольної історії українського народу, яка дала стимул подальшої боротьби за незалежність. Спочатку створено товариство «Січ» у 1900 р. за ініціативи адвоката Кирила Трильовського. За дванадцять років в Галичині діяло до тисячі Січових осередків. 7 грудня 1912 р. збори керівників національно-політичних організацій у Львові прийняли рішення, виступити на боці Австро-Угорщини, якщо розпочнеться війна між Австрією та росією. Метою участі у цій боротьбі мало бути створення незалежної Української держави. З того моменту почалась активна підготовка військової справи з теоретичного до практичного рівня, тому 18 березня 1913 р. у Львові створено перше академічне товариство «Січові стрільці» на чолі якого стає В. Старосольський, жіночою секцією керувала Олена Степанів [3, с. 5–6].

У цей час виникає ремісничо-стрілецьке товариство «Січові Стрільці II» під керівництвом Романа Дашкевича та військовий гурток «Стрілецький курінь» яким керує С. Горук. 28 червня 1914 р. на вулицях Львова відбувся парад Стрілецьких товариств, перша офіційна демонстрація, в якій взяли участь декілька тисяч їхніх членів. З початком Першої світової війни, створено Головну Українську Раду та Українську Бойову Управу на чолі з К. Трильовським. Важливим завданням було створення Українського військового легіону, його доручено Військовій колегії в складі Т. Рожанковського, М. Волошина, С. Шухевича та Д. Катамая. 6 серпня 1914 р. ГУР та УБУ оголосили маніфест по створенню військової організації «Українські Січові Стрільці» [3, с. 6].

У складі першого пластового осередку, створеного осінню 1911 року Іваном Чмолою були дівчата (О. Степанів, С. Сидорович, Г. Дмитерко, С. Древо, М. Якимович та ін.), які в 1914 році приєднались до складу окремих підрозділів при відділі «Січові Стрільці II» чисельністю 33 особи. Жіночу чоту УСС очолила Олена Степанів, а її першими учасницями стали Катря Пацулів (комендант жіночої чоти «Повітової січі»), Павлина Михайлишин (вістунка УСС), Марія Петруняк, Марія Гіжовська-Крілик – гімназистки, Софія Худяк-Липкова, Марія Терлецька, Анна Лендик-Цар, Наталя Рихвицька, Емілія Кушнів, Анна Кушнір-Плетінкова, Марія Федина Коник, Іванна Коник, Марія Чмир-Косак, Софія Чмир-Левицька, Софія Навроцька-Трач, три сестри Орісиківни – вихованки учительських семінарій, Степанія Пашкевич, Савина Сидорович,

Ольга Левицька-Басараб, Гандзя Дмитерко-Ратич, Іванна Мурська, Анна Лонцька, Оприсківна, Дора Вавівна-Волощак, Дарія Білінська-Навроцька, Марія Бачинська-Донцова та інші [5, с. 128].

Усі членкині Жіночої чоти проходили військову підготовку на рівні новобранців армії та складали присягу, після цього їм видавали стрілецькі відзнаки, що легітимувало їхній статус воячок. Варто звернути увагу на те, що більша частина членкинь були студентками, вони відбували службу в різних відділах на посадах стрільців і санітарного персоналу. Тільки трьом воячкам вдалось взяти участь у військових діях та отримали бойові нагороди – Олена Степанів, Софія Галечко, Анна Дмитерко [1, с. 93].

Жіноча чота була задіяна у боях за Стрипу в 1915 році, відомо що у битві під Семиківцями нею керувала хорунжа Софія Галечко, яка стала першою українською жінкою-офіцером. Ці воячки брали участь у боях за гору Маківка. Прізвища дівчат фігурують у списках військових загонів, збереглися відомості про нагородження їх військовими нагородами, про присвоєння офіцерських звань. Олена Степанів та Софія Галечко 19 листопада 1914 р. нагородженні медаллю Хоробрості. Умови в яких служили жінки були для них дуже складними, хоч й однаковими з чоловіками. «Наша робота опиралася на виставляння польових варт на вершках 981 і 983 м. Служба була тяжка. Треба було дряпатися високо на гору, робити 24, а навіть 36 годин служби при сильнім морозі і снігом покритих вершках» [6, с. 51].

Тривалі багатогодинні вахти, багатокілометрові відстані, важка амуніція і жахливі погодні умови було дуже важко витримати для жінки, але через втому і біль вони це робили. Залишились спогади О. Степанів, яка згадувала: «Там всього сього не помічається. Що там значить зимно, вітер, мороз. Одно тямш: перед тобою ворог, у твоїй силі його здержати, а то і гнати, знищити. І женеш вперед, на ніщо не зважаєш» [4, с. 2].

Важливу військової службу виконували жінки-розвідниці, яка могла швидше зайти в тил і вийти, така практика була широко поширена під час війни, але багато жінок ставали жертвами розкриття. Ірина Кузь найвідоміша з розвідниць прославилась у боях за г. Маківку взявши в полон російських солдат. Окрему частину жінок служили в санітарних частинах як медичні сестри, або лікарі без відповідної на те освіти. Нерідко ці жінки помирали через зараження небезпечними хворобами (тифом) від солдат. У 1918 році прийнято наказ про звільнення жінок з служби в складі УСС, усі воячки повертались до попереднього життя [2].

В умовах війни українкам вдалось перебороти стереотипи традиційного суспільства та домогтися рівності з чоловіками. Таким чином, жінка змогла самостійно вирішувати свою долю та не піддаватись тиску оточення. Хоч війна була для галичанок переломним періодом, який давав важкими зусилля, жінка змогла вийти з тіні чоловіка. Усвідомлення своєї користі для суспільства в новому ключі породило патріотизм в поєднанні з феміністичними настроями, адже жінка боролась за спільні ідеї незалежності в плані державності й в особистому ключі. Війна показала українкам те, яким може бути життя в окопах чи передовій. Досвід кожної жінки з фронту дає змогу простежити як змінювався їхній світогляд та який слід лишила війна в їхній пам'яті. Хоч після війни їм усім довелося повернутися до старого життя, але вони змогли відчутти те, яким є життя чоловіків і яким повинно бути їхнє місце у ньому. В умовах кризи кадрового забезпечення санітарної служби жінки відіграли рятувальну роль, адже вони добровільно йшли на службу та поповнювали ряди необхідних медичних служб. Жінці вдалось довести те, що вона може бути не тільки матір'ю та господинею, але й воїнкою.

Список використаних джерел

1. Байдак М. Жінка в умовах війни у світлі повсякденних практик (на матеріалах Галичини 1914–1921 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01. Львів, 2018. 308 с
2. ЖІНОЧА ЧОТА ЛЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ URL: <https://irp.te.ua/zhinocha-chota-legionu-ukrayins-ky-h-sichovy-h-stril-tsviv/>
3. Ідзьо В. Австрійський полк «Українські Січові Стрільці» (1914–1918), німецька дивізія «Галичина» (1943–1945) – військові бойові формування з українців у часи першої та другої світових воєн та їх участь в українському державотворенні у першій половині ХХ століття. Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігійон», 2016. 40 с.
4. Кабаровська С. Олена Степанівна. Хорунжий Січових Стрільців на засіданні «Українського жіночого комітету помочі» для ранених у Відні дня 15 січня 1915 року (На спомини) // Українське слово. Львів, 31 січня 1916. Ч. 28. 150 с.
5. Лазарович М. Легіон Українських Січових Стрільців. Тернопіль, 2005. 592 с.
6. Сварник Г., Фелонюк А. Записки старшого десятника Олени Степанівної (29 вересня – 1 грудня 1914 р.) / Спогади і нариси. Львівське відділення ІУАД // Наукові записки: Серія «Історія» ім. М. Грушевського НАНУ. Львів, 2009. 632 с.

Діана ДЕМИДЯК

здобувачка вищої освіти першого рівня історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ВЕЛИКА ВІЙНА ЯК ПРИЧИНА ЗМІН СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖІНКИ

Перша світова війна ґрунтовно перекроїла європейське суспільство, у тому числі й українське та привела до численних змін у соціально-культурному житті населення. Війна принесла важливі переміни, що стосувались усіх частин соціуму й напевне кожную складову частину людського життя. Перша світова й залишилась у свідомості поколінь подією, що перемінила життя. Вона вплинула на процеси в суспільстві, які розпочались ще у довоєнні часи, та саме військові дії стали тією рушійною силою, що призвели до суттєвих змін в суспільному та культурному житті населення.

Соціальна історія часто зверталась до проблеми впливу глобальних подій на життя населення того чи іншого історичного періоду. У другій половині ХХ ст. під впливом формування «нової соціальної історії» у науці формується думка про важливість жіночого досвіду в оцінці питання соціокультурного життя. Та в Україні це питання залишається доволі маловивченим. Якщо дослідження не стосується виключно жіночого досвіду, то ця частина людства в більшості фігурує у двох групах питань – повсякденному житті та доброчинності.

Цілком зрозуміло, що вплив змін на жінок був різним – залежало се і від становища, яке ті займали до початку бойових дій, і від того, наскільки близько до лінії фронту вони перебували під час війни. Близькість до фронту впливала не тільки на фізичну небезпеку для жінок, а й на те наскільки рушійні переміни приносила війна у їх життя. Навіть жінки не залучені прямо у військові дії, відчували подих війни й були змушені зберігати власні родини, не зважаючи на армії, що проходили землями та бойові дії.

Перша різниця впливу війни на статті помітна навіть у цифрах. Згідно монографії О. Гладуна демографічні втрати українців у цій війні сягали близько 1,5 млн осіб. Жінки склали 18,6 %, чоловіки ж решту – 81,4 %, що спричинило зміну співвідношення статей у містах та селах України [4, с. 158] Саме на основі такої різниці втрат, ми можемо говорити про те, що роль жінки у суспільстві під час та після війни була збільшена та отримала значущу важливість. Багато жінок були залишені наодинці, в ролі голови родини, що було незвичним не тільки для них особисто, але й для суспільства у цілому.

З українських етнічних земель Австро-Угорщини мобілізовано не менше 300 тис. осіб; на території російської імперії – від 3,5 – до 4,5 млн осіб. В українських